

Mi közünk nekünk Kanthoz?

— Kant születésének kétszázéves fordulója alkalmából. —
„Pásztortűz”-nek.

Talán már el is hangzott, itt vagy ott, dacos vállvonogatások között ez a kérdés. — „És mi közünk nekünk az egész filozófiához?” Vetik fel kevés sophiával (bölcseességgel) és a bölcseség iránt még kevesebb philosszal (szeretettel) viselkedő magyar „műveltjeink”. Az ázsiai magyar koponya lehet akármi-lyen dacos és zárt, de „philosophos”, bölcseségkedvelő volt mindig, amióta van, amit különösen mutat a riportok, szenzációk, burleszkek, burletták és egyéb más dicsőséges műfajok által el nem művelt falusi magyar, aki — legalább részben — bölcseségkedvelő ma is. Nem filozófus, *tudományos* értelemben, de bölcsességkedvelő *ősi* értelemben, mert népünk romlatlan részé- nek romlatlan lelkében ott él a *készség*, a szent lehetőség, a termékeny talaj: fiaiban és leányaiban „filozófus”-sá lenni. De a „művelté” vált magyar fiak és leányok lelkében egyetlen kész- ség sem sorvad el annyira, mint a filozófiai készség és úgyne- vezett „műveltségünkől” semmi sem hiányzik jobban mint a filozófikus gondolkodás gyémánthálózata!

„Mi közünk nekünk a filozófiához? És mi közünk nekünk Kanthoz?” — „Semmi, kedves barátaim, igazán semmi, ha nincs semmi közöttök saját *belső világotokhoz!*” — De nem perelek és nem dialogizálok, nehogy valami filozófiai riportra vetemed- jem én is a filozófiáról és Kantról! Maradok a megállapítások- nál. És megállapítom, hogy az életet és a világot lehet hagyni folyni és forogni, de egy csodálatos szerszámmal az *aktiv gon- dolattal* meg is lehet, bizonyos mértékig, ragadni és szembesíteni lehet az *öntudat* királyi orcájával. Mivel pedig az ember megkülömböztetője: az *öntudat* csodás mysteriuma, a legmaga- sabb megkülömböztetett munkája: az *öntudósítás*. Nemcsak élni akarom az életet, hanem az öntudat elé is akarom állítani an- nak tartalmát, irányát és célját. Nemcsak bírni akarom a világot, hanem öntudatosan ismerni és értékelni kívánom. És mindenek- fölött pedig önmagamra kívánok eszmélni és fordulni, hogy be-

pillantást vegyek a legcsodálatosabb dologba: az öntudat mélységébe és meg akarom ragadni annak csodálatos természetét! *Kantnak és filozófiájának éppen abban van a jelentősége, hogy az emberi szellem önmagára eszmélésének problémáját állította a filozófiai gondolkodás középpontjába és a problémát olyan zseniállítással oldotta meg, hogy lángelméjének fénye ma is csak úgy sugárzik át nehéz logikai páncélba fogott írásain, könyvein, hogy új és új fényt löveljen az önmagáraeszmélő lélek szervezetébe.*

Alig van a filozófiai gondolkodás történetének még egy olyan személyisége, akinél az élet és a filozófia annyira fednek egymást, mint *Kant*-nál. Egész élete egyenesen a tanításainak plasztikus ábrázolása. Hosszú életét (1724—1804) teljesen filozófiai meglátásainak a végiggondolására fordította. Szegény emberek gyermeke volt. Atyja nyergesmester Königsberg városában, aki azonban iparának sajtósága helyzete következtében sohasem tudott jobb módba jutni. Szinte kénytelen gyermekének a továbbtaníttatásáról is lemondani. Azonban a königsbergi kiváló városi lelkész gondjaiba veszi a szegény gyermeket s addig istápolja, amíg egy szép napon befejezi egyetemi tanulmányait. De még csak ezután következnek életének nehéz és megpróbáló esztendői. Határozottan és öntudatosan tűzi ki maga elé élete célját, biztos kézzel vonja meg annak a pályafutásnak a határait, amelyek között haladni kíván, s inkább vár türelmesen, de kitűzött életcéljáról, magasan lobogó eszményeiről le nem mond. *A türelmes várásnak acélosabb akaratú hőse alig volt, mint Kant.* Egyetemi tanulmányainak végzése után kilenc évig nevelő Königsberg vidékén és 15 évig magántanár a königsbergi egyetemen, mindvégig nagyon szűkös anyagi viszonyok között. *Kant* életének ez a negyedszázada különösképpen a szigorú önfegyelemnek, az önmehtagadásnak és erőfeszítésnek bámulatos ideje, de ennek az időnek zord légkörében csak úgy virítanak a belső örömök és diadalok rózsái! *Kant* ez alatt szellemében úgy megacélosodik, hogy öntudata által úrrá lesz egész lényén s személyisége az erkölcsi szabadság valóságát tükrözi minden idők számára. A kötelességteljesítés feltétlen parancsa *Kant* egész személyiségét úgy átszötte, hogy legmélyebb és legszemélyibb érzelmei is minden ellenkezés nélkül tértek ki és engedtek utat annak a gondolatnak vagy tettnek, amelyet a kötelesség fenséges szava előparancsolt. És ugyanaz az erkölcsi

világ marad élete atmoszférája akkor is, amikor 46 éves korában végre a logika és metaphisika nyilvános rendes tanárává neveztetik ki. Ugyanolyan szegény marad *Kant* élete külső eseményekben tovább is, mint eddig, de annál gazdagabb lesz belső eseményekben. 1781-ben nyilvánosság elé kerül *Kant* teremtő gondolata, főművének, a „Kritik der reinen Vernunft”-nak a megjelenésével. Ezt követi 1788-ban a „Kritik der praktischen Vernunft” és 1790-ben a „Kritik der Urteilskraft”. *Kant* filozófiája e három főművében van lefektetve.

Kant filozófiájának az alapjelmét főművének a címei világítják meg, amennyiben mind a három munka *kritika* akar lenni, és tegyük hozzá, valóban kritika is a legmagasabb és a legtisztább értelemben. *Kant* igazi filozófus-mivolta és természete abban nyilvánul meg, hogy minden felmerült tudományos problema megoldásánál a legvégső feltételekig akar visszamenni. Mivel pedig ez a visszavezető, az eredtető, végső gondolatokig vivő út tele van filozófiai balvélemények, előítéletek, erőszakolt elméletek útelzáró szikláival és törmelékeivel, először is csákányt ragad kezébe és a logikai érvelés súlyos csapásaival tisztítja ezt az utat. Csákányvágásai alatt csak úgy döng a tudományok egész temploma és egyre-másra rohannak útelzáró elméleteiket védő tudósok és lármát csapnak, de olyat, hogy riadalmat keltenek egész Európában és egyremásra támasztanak a legszentebb érdekek védelmének címén egy egész antikantiánus sereget. A zord tekintetű *Kant* azonban fenséges nyugalommal folytatja kritikai munkáját, tovább tisztítja az utat, *mert ő tudja, mit csinál. Kant a tudomány, az erkölcsiség, a művészet és vallás fundamentumait keresi, hogy az igazság, a jóság, a szépség és a szentséges eszményeinek örök létét biztosítottnak tudja. Kant a maga csudálatos lángelméjével meglátta, hogy az emberi lélek nem csupán metszőpontja egymást kergető érzéseknek, gondolatoknak és elhatározásoknak, és nem is egy puszta fehér lap, amelyre a tapasztalat reírja a maga ákombákomjait, hanem egy gazdagon tagolt orgánus, amelynek megvannak a minden tapasztalatot megelőző (a priori) határozmányai.*

A tudományos igazság csak azáltal lehetséges, hogy szemléletünk a tér és az idő formái által, értelmünk a kategóriák (egység, sokaság, mindenség, valóság, tagadás, lényeg, ok-okozat, közösség, lehetőség, lehetetlenség és szükségképeniség) által olyan egyetemes fogalmakkal rendelkezik, amelyeket nem a

fejlődés és nem is a *tanulás* által nyertünk, hanem amelyek szellemünk és általa alkotott világunk alap- és szegletköveit képezik.

Ha ezek a kategóriák nem lennének szellemünk ősi sajátjai, akkor a jelenségek folyton ostromló árja végigömlenék mi rajtunk és nem tudnók feltartani, felfogni és szembesíteni. És amiképpen értelmünknek megvannak az ősi karjai, épenúgy akarunknak is megvannak az ősi (a priori) erkölcsi alaptörvényei, amelyek mint egyetemes és szükségképeni parancsok (kategorikus imperativusok) feltétlenül követelik tőlünk, hogy e törvények előtt, pusztá tiszteletből, meghajoljunk és azok szerint cselekedjünk. Hasonlóképpen a művészetnek is megvannak az egyéni ízlésben az örök, egyetemes és szükségképeni követelése, amelyeken nyugszik minden igazi műalkotás, amely a szépség önként kivirult virágát keretezi be.

Ime! akinek köze van az igazsághoz, a jósághoz, a szépséghez: annak köze kell hogy legyen *Kant*-hoz és ahhoz, amit ő alkotott: a filozófiájához. Aki áldozatos lélekkel szenteli magát ezeknek az eszményeknek, munkájában biztossá, határozottá és öntudatossá csak akkor lehet, ha biztos azoknak örök fundamentumaiban. *Kant az örök alapokra mutató filozófia filozófusa!*